

Kritik mot Helsingborgs tingsrätt för handläggningen av ett kvarstadsyrkande samt uttalanden om målsägandes svårigheter att återfå egendom

Beslutet i korthet: När en förundersökning rörande stöld av en bil lades ned under rättades målsäganden om att han kunde väcka talan om bättre rätt och begära kvarstad på bilen. Han gjorde detta, men tingsrätten prövade inte hans kvarstadsyrkande. Jag är mycket kritisk till tingsrättens handläggning. – Jag konstaterar också att ärendet visar på vissa svårigheter som en målsägande som utsatts för tillgreppsbrott kan möta om denne försöker återfå i beslag tagen egendom och jag skickar därför en kopia av beslutet till justitieutskottet och Justitiedepartementet.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Helsingborgs tingsrätts handläggning av ett tvistemål om bättre rätt avseende en bil i vilket han var kärke. Han uppgav att tingsrätten meddelat dom i målet utan att hans kvarstadsyrkande hade prövats.

Utredning

Handlingar i tingsrättens mål nr T 3266-08 infordrades. Av dessa och AA:s anmälan framkom följande.

Den 13 juni 2008 gav AA vid ett personligt besök på tingsrätten in en stämmningsansökan. AA uppgav i anmälan till JO att han vid besöket pratade med en kvinnlig jurist/notarie under cirka en halvtimme. Hon tog emot ansökan och sa att ”hon tar hand om detta nu”. Ansökningsavgiften betalades kontant.

I stämmningsansökan yrkade AA att tingsrätten skulle fastställa att han hade bättre rätt än svaranden, ett bilföretag, till en viss bil. På stämmningsansökan var också antecknat för hand att han önskade att få kvarstad på bilen. AA uppgav i ansökan att han köpte en ny bil i december 2005 men i september 2007 under en utlandsvistelse fick kännedom om att bilen var försvunnen och att en ny ägare hade registrerats.

Till stämmningsansökan hade fogats en underrättelse från åklagarkammaren i Helsingborg daterad den 23 maj 2008. Av denna framgick att bilen var tagen i beslag, men att åklagaren hade beslutat att inte väcka åtal och att beslaget av bilen

skulle hävas. AA informerades också i underrättelsen om att han, eftersom han gjort anspråk på bilen, kunde väcka talan om bättre rätt till egendomen och även ansöka om kvarstad. För att AA skulle få tillfälle att bestämma om han avsåg att göra en sådan ansökan och eventuellt rådgöra med en advokat angavs att egendomen skulle "ligga kvar" i beslag till den 13 juni och att bilen därefter, om inte något beslut om kvarstad verkställts före det datumet, skulle lämnas ut till den person hos vilken beslaget gjorts.

Tingsrätten utfärdade stämning i målet den 17 juni 2008 och samma dag inkom från åklagarkammaren ett beslut den 16 juni genom vilket beslaget av bilen hade hävts. Den 23 juni skickade tingsrätten beslutet till AA för kännedom.

Därefter finns en anteckning på dagboksbladet den 14 augusti 2008 om att AA per telefon meddelade att han yrkade ersättning för rättegångskostnader med 450 kr. Dagen därpå meddelade tingsrätten tredskodom i målet. Yrkandet om kvarstad behandlades inte i domen.

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande över handläggningen av kvarstadsyrkandet.

Tingsrätten (dåvarande lagmannen BB) kom in med ett yttrande till vilket fogats upplysningar från rådmannen CC.

CC uppgav följande.

Ärendet rör tingsrättens handläggning av ett kvarstadsyrkande i mål T 3266-08, enhet 1.

Enhetens beredningsjurist DD har lämnat nedanstående redogörelse för handläggningen.

En stämningsansökan angående bättre rätt till en i beslag tagen bil inkom till tingsrätten den 13 juni 2008. På ansökningen hade käranden, AA, tillagt med handskriven text att han önskade kvarstad. Vid granskningen upptäcktes följande brister. Det framgick inte av handlingarna om kvarstad yrkades interimistiskt. Vidare saknades uppgift om vilka grunder som AA åberopade för kvarstadsyrkandet. Han hade inte heller ställt säkerhet. Tingsrätten försökte förgäves få kontakt med AA genom den advokatbyrå som han uppgivit på stämningsansökningen. Ett formellt kompletteringsföreläggande utfärdades inte. Den 17 juni 2008 fick tingsrätten ett beslut från Åklagarkammaren i Helsingborg. I beslutet, daterat dagen före, hävdes beslaget av bilen. Tingsrätten utfärdade härefter stämning på svaranden. Svaranden hörde inte av sig inom förelagd tid. När tingsrätten genom mig den 14 augusti 2008 fick telefonkontakt med AA informerades han om att tredskodom kunde meddelas i princip direkt, men att för det fall han vidhöll sitt kvarstadsyrkande skulle komplettering krävas. Enligt vad jag kan erinra mig, med reservation för att det förflutit lite mer än sju månader sedan detta samtal, ville AA ha dom direkt. Detta tolkade jag då som att han frånföll sitt kvarstadsyrkande och jag tecknade ner hans rättegångskostnadsanspråk. Av förbiseende antecknade jag inte att han frånföll sitt kvarstadsyrkande. Tredskodom mot svaranden meddelades dagen därpå. Frågan om kvarstad prövades således aldrig.

Undertecknad funktionsansvarig rådmann har följande kommentarer till det inträffade.

I mål om bättre rätt till egendom förekommer det ibland som i förevarande fall att egendomen är tagen i beslag av polisen. Det är då av betydelse för sökanden att han/hon erhåller kvarstad på egendomen före beslagets hävande. AA lämnade in sin ansökan till tingsrätten fredagen den 13 juni 2008. Enligt åklagarens besked till

honom, daterat den 23 maj, skulle bilen vara i beslag till och med den 13 juni. AA var således i tidsnöd. Tingsrätten lyckades inte få kontakt med honom för de nödvändiga kompletteringarna. Åklagaren beslutade måndagen den 16 juni att häva beslaget. Bilen hämtades då av svaranden. AA visade efter besöket på tingsrätten den 13 juni inget intresse för sin ansökan genom att höra av sig till tingsrätten. Först i samband med att det var aktuellt att meddela en tredsdom mot svaranden fick tingsrätten kontakt med AA. Frågan om kvarstad togs då upp med honom men som DD uppgivit är hans minnesbild att AA inte längre var intresserad av kvarstad utan var angelägen om att få en dom så fort som möjligt.

Det kan noteras att om DD missuppfattat AA i fråga om återkallelse av yrkandet om kvarstad så skulle begäran därom ha avslagits i tredsdomen. I efterhand kan också konstateras att med anledning av att AA inte kunde nås via telefon skulle tingsrätten fredagen den 13 juni 2008 ha utfärdat ett skriftligt föreläggande för AA att komplettera kvarstadsyrkandet. Beslaget av bilen hävdes den därpå följande arbetsdagen måndagen den 16 juni. Ett ställningstagande till det interimistiska kvarstadsyrkandet hade därför inte kunnat göras före beslagets hävande.

BB hänvisade till CC:s yttrande och anförde att tingsrätten ställer sig bakom de synpunkter som framförts av honom.

AA yttrade sig över remissvaret och angav att han givetvis önskade kvarstad på bilen eftersom han ansökt om det. Han uppgav också att ingen på tingsrätten ställt några "frågor om annat". Vidare framhöll han att han vid sitt personliga besök på tingsrätten den 13 juni 2008 informerades av en kvinnlig jurist att han inte behövde ställa säkerhet om han begärde kvarstad på sin bil. Efter det beskedet skrev han kvarstadsyrkandet för hand på sin stämningsansökan. Han förutsatte att kvarstadsansökan skulle behandlas direkt eftersom det var bråttom. Ingen informerade honom om motsatsen och den kvinnliga juristen sa att "hon skulle ta hand om det". Han påpekade också att han hörde av sig till tingsrätten per telefon flera gånger, men fick till svar att han skulle få besked per brev, samt att han inte fått något meddelande på sitt mobilsvar från tingsrätten.

Bedömning

Inledning

Av utredningen framgår att AA:s bil blev stulen. Under en förundersökning rörande misstanke om stöld m.m. togs bilen i beslag. AA gjorde anspråk på bilen. Förundersökningen lades dock ned av åklagare. Beslaget skulle således hävas.

Bestämmelser om vad som gäller beträffande utlämnande av egendom i en sådan situation finns i 27 kap. rättegångsbalken, förkortad RB. I 4 a § RB föreskrivs att om en målsägande framställt anspråk på ett beslagt taget föremål och det är uppenbart att han eller hon har bättre rätt till föremålet än den hos vilken beslaget gjorts, får åklagaren innan åtal väckts besluta att föremålet ska lämnas ut till honom eller henne. En underrättelse om beslutet ska genast sändas till den hos vilken beslaget gjorts. Beslaget får då, enligt 27 kap. 8 § andra stycket RB hävas först tre veckor efter det att en sådan underrättelse har sänts. Enligt samma lagrumms tredje stycke gäller när något beslut enligt 4 a § inte fattats – och det således inte är uppenbart att målsäganden har bättre rätt till föremålet – att om någon gjort anspråk på beslagt tagen egendom under en förundersökning får beslaget hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas sänts till den som framställt anspråket.

I samband med att förundersökningen lades ned underrättades också AA av åklagaren om att han kunde väcka talan om bättre rätt och då även ansöka om att bilen skulle beläggas med kvarstad. AA gav in en stämningsansökan och yrkade att det skulle fastställas att han hade bättre rätt till bilen. Han framställde även ett kvarstadsyrkande. Tingsrätten kom dock inte att pröva detta yrkande. Min granskning i ärendet har begränsats till tingsrättens handläggning av AA:s stämningsansökan.

Kvarstad i tvistemål

Kvarstad är en s.k. civilprocessuell säkerhetsåtgärd och innebär att en sökande kan få egendom som motparten innehar omhändertagen, eller på annat sätt undandragen dennes förfoganderätt, för att säkerställa verkställigheten av en framtida dom. Bestämmelser om kvarstad i tvistemål finns i 15 kap. RB. Enligt 2 § får domstol förordna om kvarstad bl.a. om någon visar sannolika skäl för att han har bättre rätt till viss egendom, som är föremål för rättegång, och det skäligen kan befaras att motparten skaffar undan, väsentligt försämrar eller på annat sätt förfogar över egendomen till skada för sökanden. Fråga om kvarstad tas upp endast på yrkande. Är rättegång inte anhängig ska yrkandet framställas skriftligen. Ett yrkande får inte bifallas utan att motparten har beretts tillfälle att yttra sig. Är det fara i dröjsmål får dock rätten omedelbart – genom ett s.k. interimistiskt beslut – bevilja åtgärden att gälla till dess annat förordnas (5 § andra och tredje stycket). Kvarstad får enligt 6 § beviljas endast om sökanden ställer säkerhet för skada som kan tillfogas motparten, men förmår sökanden inte ställa säkerhet och visar han synnerliga skäl för sitt anspråk får rätten befria honom därifrån. Är saken föremål för rättegång ska rätten enligt 8 § tredje stycket pröva om åtgärden fortfarande ska bestå när målet avgörs och rätten får även i samband med domen förordna om kvarstad.

Eftersom ett beslut om kvarstad avser att säkerställa att en blivande dom kan verkställas kan, trots den valda formuleringen i 15 kap. 2 § RB, en sådan åtgärd som huvudregel endast beviljas beträffande en talan som syftar till en verkställbar dom, dvs. vad som brukar betecknas som en fullgörelsetalan (se t.ex. prop. 1980/81:84 s. 235 och 413 ff samt NJA 1988 s. 13, NJA 1991 s. 200 och NJA 2007 s. 718). Det är endast i särskilda undantagsfall möjligt att förordna om kvarstad vid en s.k. fastställsetalan som innebär att käranden begär att domstolen ska uttala sig om huruvida ett visst rättsförhållande består eller inte, t.ex. genom att endast fastställa att käranden äger bättre rätt till viss egendom än svaranden (se a. prop. s. 428 och Fitger, Rättegångsbalken 1, s. 15:6 f. och 15:16).

AA:s yrkanden och omständigheterna när stämningsansökan gavs in

AA hade, som redan nämnts, av handläggande åklagare fått en underrättelse om att beslaget av bilen skulle hävas. I underrättelsen angavs bl.a. att ”Ni kan hos tingsrätten begära att Ni skall få rätt till egendomen, d.v.s. väcka en talan om bättre rätt. I samband därmed kan Ni också ansöka om kvarstad. Kvarstad innebär att egendomen tas i förvar så länge rättegången pågår.”

I sin stämningsansökan, som var skriven på ordbehandlare, hade AA angett att ”Jag yrkar att tingsrätten fastställer att jag..har bättre rätt än svaranden till bilen.” samt för hand tillagt ”OBS önskar att få kvarstad på bilen”.

Det förefaller uppenbart att AA utformat sin stämningsansökan i enlighet med de anvisningar som han fått i åklagarens underrättelse. Det fanns emellertid likväl i varje fall två, delvis sammanhängande, problem med AA:s talan. För det första innebar hans yrkande i huvudsaken att han endast förde en fastställelsetalan. En dom i ett sådant mål kan, som framgått, normalt inte säkerställas genom ett beslut om kvarstad. För det andra saknades i fråga om kvarstadsyrkandet uppgift om grunderna för yrkandet, och inte heller hade säkerhet ställts eller något skäl angetts för att han skulle befrias från skyldigheten att ställa säkerhet.

AA har i sin anmälan hit uppgett att han, när han lämnade in stämningsansökan, talade med en kvinnlig jurist/notarie i cirka 30 minuter. Han har först i sitt yttrande över tingsrättens remissvar uppgett att de diskuterat bl.a. frågan om säkerhet och att han informerats om att en sådan inte behövdes. Han ska då ha frågat hur han skulle gå till väga eftersom han inte i den på förhand skrivna stämningsansökan angett att han yrkade kvarstad och fått till svar att han kunde skriva dit detta för hand. Han minns dock inte juristens namn.

Jag fann det inte meningsfullt att närmare ett år efter det att samtalet skulle ha ägt rum försöka utreda vem AA talade med och vad som sades. Jag vill dock betona att det är viktigt att den befattningshavare hos en domstol som tar emot en enskild rättssökande ger korrekta svar på de frågor som är lämpliga att besvara. I brist på närmare kunskap om vad som förekommit har jag emellertid inte grund för att kritisera tingsrätten i detta avseende.

Borde AA ha förelagts att komplettera sin ansökan?

Enligt 42 kap. 3 § RB ska rätten förelägga käranden att komplettera sin stämningsansökning om den inte uppfyller de föreskrifter som framgår av 2 § eller i övrigt är ofullständig. Detta gäller även i den mån komplettering krävs beträffande ett yrkande om kvarstad. En ofullständig ansökan kan avvisas om komplettering inte inkommer (jfr 42 kap. 4 § RB).

När det gäller frågan om i vilken utsträckning en domstol genom s.k. materiell processledning vid osäkerhet bör försöka utröna om en part framställt sitt yrkande så att den rättsföljd som han önskar åstadkomma blir möjlig att uppnå kan man ha olika uppfattning utan att någon av dem behöver vara felaktig.

I detta fall var situationen den att AA genom att väcka en fastställelsetalan och begära kvarstad framställt två i princip oförenliga yrkanden. För egen del är jag av uppfattningen att domstolen under sådana omständigheter kan – och bör – försöka bringa klarhet i vad käranden önskar åstadkomma.

AA hade vidare, som tingsrätten också noterat, inte angett att han framställde kvarstadsyrkandet även interimistiskt, dvs. att han begärde att domstolen i ett första steg skulle bevilja kvarstad utan att ha hört motparten. Av den underrättelse från

åklagarkammaren som han fogade till sin stämningsansökan framgick emellertid att beslaget av bilen skulle "ligga kvar" till den 13 juni, dvs. samma dag som stämningsansökan gavs in, och att beslaget därefter, om det då inte förelåg något kvarstadsbeslut, skulle hävas och bilen utlämnas till den hos vilken beslaget hade verkställts.

Jag anser även att det under sådana omständigheter fanns anledning att fråga AA om yrkandet om kvarstad också framställdes interimistiskt. Det kan inte ha rått något tvivel om att AA insåg att det var "bråttom". En sökande som vill ha beslut utan motpartens hörande måste dock framgångsrikt kunna hävda att det föreligger fara i dröjsmål och dessutom måste han eller hon åberopa godtagbara, konkreta omständigheter till stöd för sitt påstående (Fitger, a.a., s. 15:28, jfr även Ekelöf m.fl., Rättegång III, 7:e uppl. s. 21).

Min uppfattning är således att tingsrätten inte endast borde ha förelagt AA att komplettera sin ofullständiga ansökan om kvarstad, utan även borde ha begärt besked om de oklarheter som fanns beträffande huvudyrkandet och i fråga om interimistiskt beslut om kvarstad.

Tingsrätten har uppgett att den förgäves försökte få kontakt med AA genom den advokatbyrå han hade uppgett i stämningsansökan. Jag noterar i denna del att det av AA:s stämningsansökan framgick att hans advokat vistades på sjukhus. De försök som gjordes att kontakta advokaten borde emellertid, i den aktuella situationen, ha dokumenterats. I de av AA till tingsrätten ingivna handlingarna hade ett mobiltelefonnummer till honom angetts. Varför tingsrätten inte försökte att få kontakt med honom på detta nummer, vilket – som jag ser det – borde ha skett, har inte framkommit. Inte heller utfärdades något skriftligt föreläggande. Tingsrätten kom i stället att utfärda stämning på den ingivna stämningsansökan.

CC har, i frågan om AA borde ha förelagts att komplettera sin ansökan, påpekat att ett ställningstagande till ett interimistiskt kvarstadsyrkande inte hade kunnat göras innan beslaget hävdes. Jag vill emellertid framhålla att, även om beslaget redan hade hävts när AA kompletterat sin ansökan, hade det nödvändigtvis inte inneburit att det förelåg hinder mot att verkställa åtgärden. Även om beslaget hunnit hävas kunde det givetvis dröja innan motparten hämtade ut bilen (enligt uppgift från AA skedde detta först den 26 juni 2008) och det kunde dessutom finnas förutsättningar att belägga bilen med kvarstad även om den inte längre fanns hos polisen.

Tredskodomens meddelande

Svaranden delgavs stämning i målet den 19 juni 2008 och gav inte in något svaromål. DD har sedan i mitten av augusti kontaktat AA per telefon och frågat om han yrkade tredskodom. I en dagboksanteckning samma dag är angett att AA yrkade ersättning för rättegångskostnader med visst belopp i anledning av tredskodom. Samtalet ska enligt DD också ha gällt kvarstadsyrkandet. Han har uppgett att han tolkade AA som att denne återkallade kvarstadsyrkandet när denne begärde omedelbar dom. AA har, som framgått av hans skrivelser hit, emellertid inte uppfattat saken så.

Det var givetvis inte godtagbart att först i augusti utreda om AA vidhöll kvarstadsyrkandet och att då diskutera vilka kompletteringar som krävdes i den delen.

Dessutom måste det, som jag redan understrukt, ställas krav på tydlighet från domstolens sida vid kommunikation med parterna. Domstolen kan inte konstatera att en återkallelse av ett yrkande har skett grundat på en tolkning av en persons uttalande. En återkallelse måste, särskilt om det är fråga om en muntlig återkallelse av ett skriftligen framställt yrkande, vara så klar och entydig att det inte kan råda något tvivel om vad part har avsett. Återkallelsen ska också givetvis dokumenteras.

Jag tvingas således konstatera att kvarstadsyrkandet felaktigt aldrig kom att prövas i målet.

Handläggningen av en beredningsjurist

Det framgår av utredningen i målet att det handlades av en beredningsjurist vid tingsrätten. Jag vill därför även framhålla följande. En ändamålsenlig handläggning av ett tvistemål kan ibland kräva mer erfarenhet än vad en beredningsjurist eller notarie kan förväntas ha förvärvat under den ofta begränsade tid som de har tjänstgjort. När mål delegeras till beredningsjurister eller notarier är det därför av stor vikt att ansvarig domare är tillgänglig, har viss kontroll över målen och följer upp handläggningen. Detta är inte minst viktigt när det gäller yrkanden om säkerhetsåtgärder, eftersom en korrekt handläggning kan ha stor betydelse för sökandens rätt om denne får bifall till sin talan i sak.

Avslutande synpunkter

De regler i 27 kap. RB som aktualiserats i detta ärende har tillkommit för att stärka målsägandens rätt (se bl.a. prop. 1997/98:168 s. 15). Vidare har i början av 2000-talet möjligheterna för en person att göra ett s.k. godtrosförvärv inskränkts och det ska i princip inte vara möjligt att göra ett sådant förvärv av stöldgods och annan olovligt tillgripen egendom (se prop. 2002/03:17 s. 13). Avsikten med dessa reformer har bl.a. varit att underlätta för en person att återfå egendom som han eller hon berövats genom brott.

Detta ärende visar emellertid på de svårigheter som en målsägande som utsatts för tillgreppsbrott likväl kan möta när denne söker återfå sin i beslag tagna egendom. Kvarstad kan, som jag redan framhållit, i princip endast beviljas den som för en fullgörelsetalan, dvs. i ett fall som det aktuella begär att ett beslagtaget föremål ska lämnas ut till honom. En målsägande har således att avgöra hur talan bör utformas för att kvarstad ska kunna beviljas. Han eller hon måste vidare bestämma om ett yrkande om kvarstad ska framställas även interimistiskt och bedöma sina möjligheter att ställa den säkerhet som kan fordras. Jag finner mot denna bakgrund skäl att överlämna en kopia av detta beslut till riksdagens justitieutskott och Justitiedepartementet.

Med hänsyn till den betydelse som utformningen av åklagares underrättelse enligt 27 kap. 8 § tredje stycket RB kan ha i en situation som den aktuella överlämnar jag en kopia av detta beslut även till Åklagarmyndigheten.

Jag är sammanfattningsvis mycket kritisk mot att AA inte förelades att komplettera sitt kvarstadsyrkande och mot att yrkandet inte kom att prövas i målet.

Vad som i övrigt har framkommit ger inte anledning till något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.